

A TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS ÉS A HELYI KÖZÖSSÉG VISZONYA A XXI. SZÁZADBAN

THE RELATIONSHIP OF THE URBAN DEVELOPMENT AND THE LOCAL COMMUNITY IN THE XXI. CENTURY

RITÓ EVELIN*

Absztrakt: A településfejlesztés Magyarországon alapvetően a helyi önkormányzatok és a központi közigazgatás, mindenekelőtt a kormány közös feladata. A településfejlesztés, mint folyamat számos szereplő részvételét kívánja meg, amely esetében megfigyelhető a digitalizáció erőteljes hatása is. Jelen tanulmány a településfejlesztés és a helyi közösség kapcsolatát helyezi a középpontba kifejezetten elméleti és dogmatikai oldalról megközelítve a választott kutatási témát.

Kulcsszavak: településfejlesztés, helyi önkormányzat, helyi közösség, társadalmi részvétel, digitalizáció

Abstract: Settlement development in Hungary is basically the joint task of local governments and the central public administration, above all the government. Settlement development as a process requires the participation of many actors, in which case the strong impact of digitization can also be observed. The present study focuses on the relationship between settlement development and the local community, approaching the chosen research topic specifically from a theoretical and dogmatic point of view.

Keywords: settlement development, local government, local community, public participation, digitization

Bevezető gondolatok

Az önkormányzatok irányítása alatt álló településrendezési folyamat során a településfejlesztési tervek kidolgozása és végrehajtása történik, amelynek célja a települések gazdasági és társadalmi életfeltételeinek javítása, a lakosság jobb életminőségének biztosítása.¹

A településfejlesztést megelőző tervezés az a folyamat, amelynek során egy település meghatározza saját jövőjét, a hozzá vezető utat, kijelöli a feladatokat és a megvalósítást biztosító eszközöket, valamint a végrehajtás során érintett szereplőket és határidőket is.²

A településfejlesztés alapjainak fogalmi kérdésköre

A településfejlesztéshez kapcsolódó tervezés segít meghatározni a legfontosabb megoldásra váró kérdéseket, megtalálni a település erősségeit, a legfontosabb lehetőségeit, amelyek kiegyenlíthetik a hátrányokat, és minimumra csökkenthetik a kockázatokat és veszélyeket. A településfejlesztési tervezés magában foglalja az információk összegyűjtését, a fejlesztés lehetséges változatainak

* DR. RITÓ EVELIN PhD

egyetemi tanársegéd

Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Államtudományi Intézet

Közigazgatási Jogi Intézeti Tanszék

3515 Miskolc-Egyetemváros

evelin.rito@uni-miskolc.hu

<https://orcid.org/0000-0002-5158-6430>

¹ ÁRVAI, A.: Az okos város fogalom megjelenése a magyar közép- és nagyvárosok fejlesztési dokumentumaiban. In.: Földrajzi Közlemények, 2022. DOI: <https://doi.org/10.32643/f.k.146.1.2> 18-22., RITÓ EVELIN: AZ OKOS VÁROSOK GYAKORLATI MEGVALÓSULÁSÁNAK SOKSZÍNŰSÉGE. IN: VARGA ZOLTÁN (SZERK.) JOGI KIHÍVÁSOK ÉS VÁLASZOK A XXI. SZÁZADBAN, MISKOLC (2022) PP. 78-89.

² BELUSZKY, P. – KOVÁCS, Z. – OLESSÁK, D.: A terület- és településfejlesztés kézikönyve. Budapest, CEBA Kiadó, 2001. 423.

feltárását, különös figyelemmel azokra a következményekre, melyekre a ma hozott döntések jelentős hatással lehetnek.³

Az itt megjelenő alapelvek között szerepel a hatékonyság elve, amely kiemelt szerepet játszik a célok, eszközök, akciók megvalósítása során. A közösség széles körű bevonása erősíti a kommunikációt, szélesíti a település társadalmának nagyfokú részvételét a döntéshozási folyamatokban, segít az érdekek és a különböző értékrendek integrálásában, elősegíti a szabályozott döntéshozatal megvalósítását és a sikeres végrehajtást.⁴

A településfejlesztés alapja egyfajta stratégiai tervezés, amely a térbeli szempontokon kívül kitér a helyi politika más területeire is. A település jellegétől, fejlődési fázisától, az ott élők igényeitől függ, hogy a fejlesztésnek ezen alapidokumentumai milyen igazgatási területeket helyeznek a középpontba. Kiemelt terület lehet a településarculat kialakítása és módosítása, a gazdaság, különös tekintettel a munkahely-teremtésre és a munkavállalók képzésére, a település szociális szolgáltatásainak fejlesztése, a kommunikáció, a környezetvédelem, a közlekedés és a közművek egyaránt.⁵

A településfejlesztés három, egymással összefüggő, mégis eltérő időtávra osztható:

1. hosszú távú (12–20 évre szóló stratégia) terv,
középtávú (általában a választási ciklushoz igazodó) fejlesztési program, amelyhez a megvalósítás időterve és becsült költségei tartoznak;
rövid távú (1–2 éves) fejlesztési, cselekvési program, az éves költségvetéssel összhangban.

A szabályozás strukturáltsága mellett pozitívum, hogy meghatározásra kerültek különböző általános és speciális feltételek egyaránt, amelyek lehetőséget biztosítanak arra, hogy különbséget tegyünk a települések között, hiszen kiemelt figyelmet kell fordítani az egyes települések sajátosságaira is.

A stratégiaalkotás során nem lehet figyelmen kívül hagyni az adott település földrajzi elhelyezkedését, gazdasági helyzetét, jogi környezetét, az ott jellemző kultúrát és az emberi tényezőket sem. Ezen állítás különösen igaz a helyi önkormányzatok esetében, hiszen a rájuk jellemző szabályozás és a résztvevők nagy száma teszi indokolttá a megalapozott és körültekintő stratégiaalkotást.⁶ Úgy gondolom a helyzetelemzés szerepének erősítése hasznos célt szolgálna, mivel a tényleges helyi adottságok és igények felmérése, összesítése, valamint elemzése a hatékony stratégiaalkotást biztosítaná.

Azt láthatjuk, hogy napjainkban kifejezetten nehéz egy hosszútávú stratégia megalkotása, hiszen gyorsan változnak a minket körülvevő tényezők, sok esetben akár a stabilnak látszó dolgok válnak nagyon rövid idő alatt elavulttá.

Ha átfogóan vizsgáljuk a stratégiaalkotást, lényegében azt láthatjuk, hogy egy aktív helyi közösség nélkül, illetve az említett közösség bevonása nélkül a tevékenység lényegét veszíthetjük el.⁷

A stratégiaalkotást megelőző tervezés lényege és rendeltetése annak feltárása, hogy milyen lehetséges megoldási módok által lehet a kívánt célt elérni.⁸ A stratégiai célok mindig a jövőképből indulnak ki, majd később társítják hozzá egyértelmű erőforrásokkal az elérhető

³ SZABÓ, J.: Tervezés és szabályozás a városalakításban. In: Tér és Társadalom 2010/4. 29-50.

⁴ OSZVALD, F. N.: Terület és településrendezés

http://www.tudasfelho.hu/felho/First/First_files/Teru%CC%88let%20e%CC%81s%20telepu%CC%88le%CC%81s%20rendeze%CC%81s.pdf 9-11.

⁵ FUTÓ, P. – SZESZLER, ZS.: A településfejlesztési koncepció készítésének módszerei az EU-ban és Magyarországon. Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége (letöltve: <http://xn--tosz-5qa.hu/uploads/dokumentumok-kiadvanyok/telepulesfejlesztesi%20koncepcio.pdf>) 6-15.

⁶ BÖHM, A.: Helyi társadalom, önkormányzatok, településfejlesztés. Budapest, Agroinform Kiadóház, 2002.

⁷ FARKASNÉ GASPARIK, E. – SZÁMADÓ, R.: A településmenedzsment átalakulása a működési keretek tükrében. In.: Polgári Szemle 11. évfolyam 1-3. szám, 2015. 195–208.

⁸ REISINGER, A.: A társadalmi részvétel a helyi fejlesztési politikában Magyarországon. In.: Civil Szemle, 9:1, 2012. 23–44.

irányokat. Fontos szempont, hogy a kitűzött célok rangsorolva legyenek, hiszen így kaphatunk egy kiszámítható, és megvalósítható stratégiát. A tervezési folyamat lényeges, hogy a partnerség elvére építve egy kis csoport bevonásával kezdődik, amelyik beindítja a munkát. Ez a csoport aztán együttműködik a közösség egy szélesebb csoportjával, annak érdekében, hogy pontosabban be tudják azonosítani a legjelentősebb ügyeket.⁹ Fontos, hogy a tervezési fázisban racionális szempontok szerint legyen vizsgálva, hiszen másképp nem lehet tisztába kerülni a stratégia korlátaival. Az így elkészült terveknek megvalósíthatónak, és fenntarthatónak kell lennie, valamint fontos szempont, hogy széles körű támogatottságot kell élveznie. Utalva a helyi közösség szerepére, a részvételen alapuló tervezési folyamatok sok esetben már a kezdeti szakaszban félresiklanak, mivel a tervezésből kimaradnak a legfontosabb személyek, vagy aránytalanul magasak az elvárások, illetve felmerülhet, hogy nem világosak a felelősségi kérdések. Az előkészítő szakasz végére fontos, hogy bevonásra kerüljenek a helyi szereplők, hogy egyértelmű elképzeléseink legyenek az igazgatási folyamat további részéről.¹⁰

A döntés lesz a központi kulcs elem, hiszen a teljes folyamat e köré a „mozzanat” köré összpontosul.¹¹ A tényleges végrehajtás megkezdése előtt a döntést utasítássá kell átalakítani és az érintett szereplőkkel kell közölnünk. Lényeges, hogy a tájékoztatás mellett egyértelmű szerepek és feladatok legyenek, rögzítve legyen a felelősség kérdése.¹² Fontos, hogy a végrehajtó szakaszban folyamatos legyen az ellenőrzés, az elvégzett akár részfeladatokról is legyen visszacsatolás, azonban bármennyire tökéletes egy stratégia, mindig csak a végrehajtás után derül ki, hogy a gyakorlatban sikeres lesz-e.¹³

A közösség szerepe kiemelt a stratégiaalkotás során, hiszen a legtöbb esetben nem a nulláról indul a tevékenység, és a mozgásterét is az éppen aktuális gazdasági, politikai és jogi környezet határozza meg. Mégis azt mondhatjuk, hogy a legnagyobb hatása a közvetlen környezetnek van, mivel egy hatékony és megalapozott stratégia a közösségre épít, és közösen történik a végrehajtása is. GÁSPÁR a stratégiaalkotást közösségi tevékenységnek aposztrofálta, ezzel is hangsúlyozva annak szerepét. Elfogadva álláspontját, rögzítem, hogy a társadalom szereplői nemcsak elmondják a jövőre vonatkozó terveiket és az elkészült szakértői dokumentumokról a véleményüket, hanem az egész stratégia alkotási és végrehajtási folyamatban aktívan szerepet vállalnak.¹⁴ Elengedhetetlen, hogy felmérésre kerüljön a közösség aktuális helyzete és képességei, a stratégia által kínált lehetőségek közösség által történő elfogadása vagy elutasítása, a dokumentum pontosítása és véglegesítése, a végrehajtásban való közreműködés, valamint végezetül a változásokra való nyitottság.¹⁵

⁹ EIJSACKERS, D. – HOLST, F. van – JÁVOR, K. – KOVÁCS, K. – MAGÓCS, K. – SAIN, M. – VUGT, S. – WOODHILL, J.: Az integrált vidékfejlesztés gyakorlata Magyarországon Kézikönyv a részvételen alapuló tervezéshez (letöltve: http://www.terport.hu/webfm_send/1362/pride_kezikonyv.pdf_%3B) 50-60.

¹⁰ CSONGOR, A – SZIKLAI, I: Fejlesztéspolitika, Stratégiai programalkotás a szociálpolitikában E-jegyzet https://www.tatk.elte.hu/dstore/document/1541/Csongor_Sziklai_Fejlesztéspolitika_strategiai.pdf 50-85.

¹¹ JÓZSA, Z.: A közigazgatás funkciói és feladatai. In.: JAKAB, A. – KÖNCZÖL, M. – MENYHÁRD, A. – SÜLYÖK, G. (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Közigazgatási jog rovat, rovatszerkesztő: BALÁZS, I) <http://ijoten.hu/szocikk/a-kozigazgatas-funkcioi-es-feladatai>

¹² BAJNOK, A.: Helyi nyilvánosság(ok) kommunikatív – diszkurzív leírása és értelmezése. Doktori disszertáció. Budapest–Pécs, PTE. 2014. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15310/bajnok-andrea-phd-2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (letöltve: 2022. május 26.) 39-68.

¹³ BAJMÓCY, Z. – GÉBERT, J. – ELEKES, Z. – PÁLI-DOMBI, J.: Beszélünk a részvételtől... Megyei jogú városok fejlesztési dokumentumainak elemzése az érintettek részvételének aspektusából. Tér és Társadalom, 30. évf. 2. sz. 2016. 45-61.

¹⁴ GÁSPÁR, T.: A stratégiaalkotás új módszertani kihívásai. Budapest, Ecostat, 2008. által elfogadott álláspontot azért tekintem kiindulópontnak, mert a tényleges operatív végrehajtáshoz kapcsolódó szakirodalmak is a stratégiaalkotás alappilléreként rögzítik a helyi közösség aktív szerepvállalását. Lásd bővebben: BÁRDINÉ METZKER, E. – CSUTH, S.: A települési önkormányzatok stratégiai vezetése. Kreatív szolgálat a XXI. században. Polgármester Akadémia. <http://xn--tosz-5qa.hu/uploads/dokumentumok-kiadvanyok/telepulesionkormanyzatokstrategiaivezetese.pdf> (letöltve: 2022. május 28.)

¹⁵ GÁSPÁR, T.: A stratégiaalkotás új módszertani kihívásai. Budapest, Ecostat, 2008.

A teljes folyamat során nagy hangsúlyt kell fektetni a kockázatviselők személyére, fórumokat kell biztosítani a párbeszéd kialakítására, a bizalom megalapozására és a stratégia iránti elkötelezettség érdekében. Mindemellett fel kell készülni a lehetséges ellenállások kezelésére is.¹⁶

A nyilvánosság azért kap kiemelt szerepet, mert a helyi közösségek fontos közvetítő rendszert jelentenek az önkormányzati szervek demokratikus működésében. Lényegében kommunikációs csatornaként is szolgál, lehetőséget teremtve a közérdekű információk megismerésére, elérésére, terjesztésére, összefoglalására és kritikájára. A nyilvánosság és a kommunikáció lehetőséget ad a párbeszédre a döntéshozó és a döntés által érintettek között. A helyi közhatalmat gyakorló önkormányzati szervek esetében is elmondható, hogy alapvető szükségleteik között szerepel a helyi társadalommal való állandó kapcsolat, a külső impulzusok folyamatos kommunikációja, befogadása, feldolgozása, hasznosítása.¹⁷ A Mötv. rögzíti a széles körű nyilvánosságot biztosító jogi kereteket, azonban az önkormányzatoknak intézményesíteni kell az önkormányzati döntéshozatal átláthatóságának helyi eszközeit a helyi szabályozások, a civil szektor bevonásának egyes eszközei révén.¹⁸ A nyilvánosság lényegében egy kiemelten fontos eleme a helyi önkormányzat működésének, azonban a Mötv. utal a 46.§ (2) bekezdésében a korlátozásának különböző lehetőségeire.¹⁹

A vizsgálat alapján arra a következtetésre jutottam, hogy alapvető jelentőséggel bír, hogy a helyi önkormányzat alanya a helyi választópolgárok közössége, azaz az önkormányzati jogok a közösséget illetik meg.²⁰

Ezen belül a településfejlesztés és a helyi közösség közötti kapcsolat rendkívül lényeges, hiszen a helyi közösség az, akiknek az érdekeit és igényeit a településfejlesztési folyamatoknak figyelembe kell venniük.

A digitális átállás következtében egyre inkább teret hódít magának az infokommunikációs eszközök egyes állami mechanizmusokba történő integrálása. A téma szempontjából nehézséget okoz az a dogmatikai homály, és fogalmi zavar, ami az e-demokrácia és az e-kormányzás között jelenik meg. Az említett két fogalmat nagyon gyakran szinonimaként nevesítik és használják, ami arra vezethető vissza, hogy a két jogintézmény céljai jelentős mértékben fedik egymást, mindkettőnek alapját jelenti a digitalizáció és az IKT eszközök alkalmazása, valamint az alkalmazott jogi eszközöknek a köre is átfedésben van, hiszen mindkettő esetében megjelenik a részvétel, illetve a transzparencia is.²¹

A legfőbb különbség mégis azt gondolom, hogy egészen egyértelmű, hiszen az e-demokrácia alapvetően politikai oldalról közelíti meg a részvétel lehetőségét, és a polgárok számára egy széleskörű politikai töltetű részvételi eszközrendszert biztosít. Ezzel szemben az e-kormányzat a digitalizáció által kínált lehetőségek alkalmazásával a közigazgatás működését alakítja át alapjaiban.²² Egyes megközelítések szerint azzal, hogy a részvételi eszközöket

¹⁶ CSATH, M.: Stratégiai tervezés és vezetés. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest, 2004. 88-92.

¹⁷ CSANÁDI, G. – CSIZMADY, A. – KÖSZEGHY, L.: Nyilvánosság és részvétel a településtervezési folyamatban. In.: Tér és társadalom, 24. évf. 1. sz., 2010. 15-36.

¹⁸ CSEFKÓ, F. (szerk.): Önkormányzati iránytű. Új Historica Kiadó, Villány, 1999. 282-283.

¹⁹ A Mötv. indokolása a következőket rögzíti: a képviselő-testület ülése nyilvános, de törvényben meghatározott esetben zárt ülést tart, vagy zárt ülést tarthat a képviselő-testület. Kötelezően zárt ülést tart önkormányzati hatósági, összeférhetetlenségi, méltatlansági, kitüntetési ügy tárgyalásakor, fegyelmi büntetés kiszabása, valamint vagyonynyilatkozattal kapcsolatos eljárás esetén; az érintett kérésére zárt ülésen tárgyalnak és döntenek a választás, kinevezés, felmentés, vezetői megbízás adása, illetőleg visszavonása, fegyelmi eljárás megindítása és állásfoglalást igénylő személyi ügy tárgyalásakor. A képviselő-testület zárt ülést rendelhet el a vagyonával való rendelkezés esetén és az általa kiírt pályázat feltételeinek meghatározásakor, a pályázat tárgyalásakor, ha a nyilvános tárgyalás az önkormányzat, vagy más érintett üzleti érdekét sértené.

²⁰ KÁKAI, L.: Önkormányzunk értetek, de nélkülük! Pártok és civil szervezetek a helyi társadalmakban. Századvég, Budapest 2004. 142-145., 243.

²¹ CZÉKMANN, ZS.: Információs társadalom és elektronikus kormányzat Magyarországon. PhD értekezés, 2016.

²² A tanulmány témája miatt indokoltnak tartom az általános fogalmi és jogi környezet vizsgálata mellett az elektronikus és digitális formák elemzését is.

digitalizáljuk nem valósul meg az e-demokrácia, kizárólag a kommunikáció egy új formája jöhet létre – közigazgatási szempontból – a szakirodalom ezt a fajta kommunikációs fejlődést az e-kormányzat körébe sorolja.

A részvétel szempontjából nagy áttörést hozott a digitalizáció és az új média eszközök megjelenése, amelyek az egyirányú, illetve kétirányú kommunikációt is erőteljesen átalakították. A különböző internetes fórumok, közösségi platformok lehetőséget teremtenek arra, hogy a részvétel eszköztára szélesebb körben elérhetővé váljon.

A részvétel jogi alapjai, a politikai részvétel

A társadalmi részvétel támogatása szempontjából azt láthatjuk, hogy a jogi keretek adottak, a közösség irányába tolmácsolt információk mennyisége pedig folyamatosan növekszik, kérdés az, hogy akár a helyi önkormányzatok döntéshozói, akár a közösség tagjai oldaláról megvan-e a megfelelő kompetencia annak érdekében, hogy ezek tényleges gyakorlati eredményeket is hozzanak.

A helyi önkormányzati rendszerben a közösségi hatalomgyakorlásnak két formája valósulhat meg, a közvetett képviselő útján történő hatalomgyakorlás és a közvetlen módozat. Általános igazság, hogy a helyi közösség léte önmagában nem elegendő a helyi önkormányzat működéséhez, azonban a hatékony működés nem valósulhat meg a helyi közösség aktív részvétele, közreműködése nélkül.²³ Az aktív közreműködés úgy gondolom, önmagában a képviselő-testület útján nem teljesezhet ki, annak ellenére, hogy a közvetett demokrácia lényegi elemét jelenti, épp ezért nem lehet figyelmen kívül hagyni a helyi közösségek igényeit.

Ahogy már a bevezetőben említésre került, a részvétel fogalma értelmezhető politikai és igazgatási formában is. A politikai részvétel az demokrácia fogalmához kapcsolódik, amelyben a demokrácia kifejezés alapvetően az emberek jogait jelenti. Általánosságban olyan politikai rendszerre utal, amelyet a társadalom tagjai együtt hoznak létre, és a közösség tagjai jogosultak a döntéshozatalban részt venni. Természetesen a különböző életfeltételek és igények alapján eltérő érdekek fogalmazódnak meg. A differenciált és egyenlőtlen életkörülmények miatt cél – mivel egyenlő létfeltételek megteremtésére nem képesek a társadalmak –, hogy konszenzust hozzanak létre, vagy megpróbálják közelíteni egymáshoz az érdekeket.

A politikai részvétel – a választás lehetősége – önmagában nem elegendő a demokratikus rendszer megvalósítása érdekében, hiszen annak kizárólag „szükségszerű” eleme. Kérdés az, hogy a mai magyar jogszabályi struktúrában a politikai részvétel mellett milyen más lehetőségek állnak a közösség rendelkezésére.

A képviseleti demokrácia megjelenését tekintve mérsékelt vagy radikális formában jelentkeznek.²⁴ A demokrácia „mérsékelt” formájában a választók viszonylag passzív szerepet játszanak, és a választott képviselők rendelkeznek jogokkal, illetve őket terheli kötelezettség arra vonatkozóan, hogy a választókat érintő döntéseket meghozzák.²⁵ Ezzel szemben a „radikális” formában a megválasztott képviselő nem a saját akarata szerint jár el, hanem kizárólag a választók véleményét közvetíti.²⁶

Az általános elméletek vizsgálva azt láthatjuk, hogy a kollektív döntések alapján a politikai szereplők sok esetben az önértéküket követő döntéshozóként viselkednek. A politikusok újraválasztási esélyeiket, a bürokraták pedig a rendelkezésükre álló költségvetési eszközöket

²³ FÁBIÁN, A.: A helyi önkormányzat (nem jogi) fogalmáról. In.: Új Magyar Közigazgatás 9. évf. 4. szám 2016. 35.

²⁴ KENDE, P.: Működik-e a demokrácia intézményrendszere Magyarországon?. In.: Politikatudományi Szemle, 4., 1994. 4.

²⁵ HOLDEN, B.: DEMOCRACY. In: W. Outhwaite-T. Bottomore (eds.) Twentieth-Century Social Thought. Cambridge: Blackwell, 1993. 142-146.

²⁶ HELD, D.: Models of Democracy. Cambridge: Polity Press 1987.

igyekeznek maximalizálni. Ebben az esetben az állampolgárok kizárólag passzív szerepet töltenek be és a demokratikus jogaikat a választások útján gyakorolják.²⁷

A másik irányzat a deliberatív demokrácia, amely a közjót helyezi a középpontba és lehetőséget biztosít az állampolgárok számára, hogy nyilvános vita keretében kinyilváníthassák véleményüket, nézeteiket. A cél, hogy konszenzus jöjjön létre a döntéshozatali eljárás zárásaként, akár szavazás által is.²⁸ Az önkormányzati munkában egyszerűnek tűnő alternatíva a deliberatív demokrácia alkalmazása, azonban a kivitelezés ennél sokkal bonyolultabb, főként a komplex, megosztott társadalmakban.²⁹ A részvételi és a deliberatív demokrácia kiegészítheti a képviseleti demokráciát, valamint annak hiányosságait.³⁰

Részvételi demokrácia és a képviseleti demokrácia párhuzamos érvényesülését, és egymást kiegészítő jellegét uniós szinten már a Lisszaboni Szerződés is elismerte hivatalos formában. A szerződés 10. cikke, illetve 11. cikke rögzíti ezt a két fogalmat, amely keretében egyrészt a polgárokat felruházzák azzal a joggal, hogy részt vehessenek az Európai Unió demokratikus életében, valamint kimondja, hogy a polgárokhoz lehető legközelebb eső szinten kell meghozni a döntéseket a lehető legnyilvánosabb formában, amely utal a szubszidiaritás elvének szerepére is. Ezzel a megközelítéssel a részvétel lényegében a polgárok jogává válik, a szubszidiaritás elve pedig a részvételi demokráciának az egyik hangsúlyos alapkövét fogja jelenteni.³¹

Az Európai Unió működése szempontjából a részvétel a legtöbb esetben a szubszidiaritás elvével és a partnerség elvével összhangban jelenik meg. A szubszidiaritás elve, ha a fogalom tényleges jelentését vizsgáljuk, azt mondja ki, hogy mindenkinek kötelessége és joga a saját, valamint a közösségénél felmerülő problémáinak megoldása. Ha a szubszidiaritás elvének a gyakorlati megvalósulását nézzük, azt mondhatjuk, hogy alapja, hogy a döntéseket azon a szinten kell meghozni, ahol a problémák megjelennek.

Az EU alkotmány tervezete konkrétan meghatározta az állampolgári részvétel négy fő területét, amelynél fontos megjegyezni, hogy kifejezetten az állampolgárok körére fókuszált. Itt nevesítette a javaslattevési jogot, amely keretében minden állampolgárnak jogában áll javaslatokat tenni az őt érintő témában, rögzítette a vitatkozás jogát, amelynél lehetőséget kell biztosítani arra, hogy az állampolgárok a saját nézeteiket kifejezhessék, illetve új javaslatokat fogalmazhassanak meg. Rögzítette továbbá a döntés jogát, amely keretében az állampolgároknak biztosítani kell azt a jogot, hogy a megfelelő területi szinten kifejezhessék véleményüket, valamint elérhetővé kell tenni az informálás, és informálódás jogát is.

Az 1990-es évek közepétől a Lisszaboni stratégia új megközelítést alkalmazott erre vonatkozóan. A stratégia egyértelműen kimondja, hogy a helyi közösségek, valamint a helyi önkormányzatok között a partnerségi viszony erősen hiányos, és ez hátrányos következményeket eredményezett az uniós célkitűzések megvalósítása során.³²

A XX. század második felében a nyugati országokban megjelent a „demokratikus deficit”, amely a részvétel problémájaként aposztrofálható. A politikai választásokon alapuló képviseleti demokrácia, mondhatjuk, hogy formálissá vált, és igény jelentkezett arra, hogy az állampolgárok

²⁷ POLÓNYI, I.: Az oktatás gazdaságtana. Osiris Kiadó, Budapest, 2002. <http://www.tankonyvtar.hu/gazdasagtudomany/oktatas-gazdasagtana-080904-158> (letöltve: 2022. augusztus 10.)

²⁸ KIS, J.: Alkotmányos demokrácia. Három tanulmány. Fundamentum-könyvek, INDOK Kiadó, 2000.

²⁹ KOHN, M.: Language, power, and persuasion: Toward a critique of deliberative democracy. *Constellations*, 7:3, 2000. 408-429.

³⁰ OROSS, D.: *Versengő demokráciafelfogások, új részvételi lehetőségek? : Képviselet, részvétel, deliberáció és demokratikus innovációk.* In.: Politikatudományi Szemle, 29:4, 2020. 105-120.

³¹ Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról

³² UGRIN, E.: A részvételi demokrácia, mint az organikus államszervezés modellje. In.: Polgári Szemle 2006/3. <https://polgariszemle.hu/archivum/20-2006-marcius-2-evfolyam-3-szam/86-a-reszveteli-demokracia-mint-az-organikus-allamszervezes-modellje> (letöltve: 2022. április 15.)

két választás között is lehetőséget kapjanak arra, hogy beleszóljanak a közügyekbe, valamint az őket érintő döntések meghozatalába. Ez a fajta gondolkodásmód már a XX. század végére beépült a nyugati országok jogrendjébe, napjainkban pedig az Európai Unió egyik legalapvetőbb működési elvévé vált a részvételi elv.

A részvételi jogok lényegében gyűjtőfogalomként jelennek meg, melyre több értelmezés is létezik a szakirodalmakban. Az Aarhusi Egyezmény például a jogorvoslathoz való jogot, az információhoz való jogot, és a döntéshozatal jogát nevesíti a részvételi jogok keretében.

A részvételi demokrácia legáltalánosabb megjelenési formája a választás, ami lehetőséget biztosít az állampolgároknak a közügyek befolyásolására. A választások körében megjelenik a népszavazás és a népi kezdeményezés. Ez a fajta megközelítés azonban szűken értelmezi a részvétel kategóriáját, mivel kizárólag a természetes személyek, állampolgárok esetében jelenik meg, és a különböző állampolgári szerveződések, civil szervezetek háttérbe szorulnak. A részvételi demokráciával kapcsolatban gyakran felmerül az a kérdés, hogy milyen széles körben szükséges kiterjeszteni ezt a jogintézményt.

3. A társadalmi részvétel mint fogalom

A részvétellel kapcsolatban számos fogalom jelenik meg a szakirodalmakban, mint például az állampolgári részvétel, a közvetlen demokrácia, az aktív állampolgárság és a társadalmi részvétel.

Az állampolgári részvétel esetében már a nevéből következtethetünk arra, hogy középpontjában az állampolgárok állnak, akik mellérendeltségi, partneri viszonyban vannak az önkormányzattal. Az állampolgárok szerepét hangsúlyozva, lehetőséget biztosít a döntéshozatalban való részvételre, azzal, hogy a tényleges felelősséget az önkormányzatok vállalják, mivel a döntések meghozatalára is ők jogosultak.³³

A közvetlen demokrácia keretében a nép közvetlenül hoz döntéseket, képviselői szervek létezése nélkül, szavazás útján vagy jelenlét keretében.³⁴ Maradva az állampolgár fókuszú felfogásoknál az aktív állampolgárság ismérve egy olyan részvétel, amely részvételt jelent a civil társadalomban, a közösségi és politikai életben. A három legjellemzőbb tulajdonsága, hogy aktív, ami a készségekre, ismeretekre vonatkozik, a második, hogy felelős, azaz a jogaival és kötelezettségeivel egyaránt tisztában lévő állampolgárokat feltételezi, valamint, hogy demokratikus legyen, vagyis, olyan magatartást kötelesek gyakorolni, ami a demokrácia keretein belül értelmezhető és nem fér bele kirekesztő magatartás.³⁵

A társadalmi részvétel pedig egy folyamat, amelynek keretében a ciklus során a különböző települési szereplők (lakosság, érdekvédelmi csoportok, civil szervezetek) közvetlenül részt vesznek a helyi közügyekkel kapcsolatos mérlegelésben, az önkormányzati tervezésben és döntéshozásban. A kialakult szóhasználatban ezen azt értjük, amikor az önkormányzat vagy bármely szereplő kezdeményezésére valamely helyi közügyben aktív kommunikáció indul a megválasztott önkormányzat és más települési szereplők között.

A társadalmi részvétellel kapcsolatos szakirodalom széles körben szabályozza, egymástól nagyon eltérő módon a részvétel fogalmát, és másképp határozza meg azt is, hogy mi nem minősül részvételnek.

ARNSTEIN az állampolgári részvétel körében foglalkozott a részvétel fogalmával. Értelmezésében a részvétel kategorikus kifejezése az állampolgári hatalomnak, ami a hatalom olyan újraelosztása, amely a „nincstelen” állampolgárokat – akik jelenleg ki vannak zárva a

³³ SKORIC, V.: Tanulmányok a részvételi demokrácia gyakorlatáról. Nonprofit szektor analízis. Állampolgári részvétel kutatás. 2003. <http://www.nosza.hu/skoric.dbk.pdf> (letöltve: 2022. március 7.)

³⁴ KÜPPER, H.: A közvetlen demokrácia keretében hozandó döntés minőség-megőrzése és minőségellenőrzése. In: Pro Publico Bono Támpó Speciál 2011.

³⁵ GÁTI, A.: Aktív állampolgárság Magyarországon nemzetközi összehasonlításban. Másodelemzés nemzetközi adatbázisok és szakirodalom alapján. 2010. (letöltve: http://www.tarki-tudok.hu/file/part_1_cived_tanulmany_ga_20100620.pdf)

politikai és gazdasági folyamatokból – képessé teszi, hogy a jövőben akaratlagosan be legyenek vonva. Ez a fajta megközelítés teljes egészében hatalom létre koncentrál, hiszen az minősül részvételnek, amikor a résztvevők hatalommal rendelkeznek a döntés meghozatalára vagy befolyásolására. Kiemelt szempont, hogy a döntési folyamatok során a döntés jogával hatással legyenek a döntés végeredményére is, tehát érdemben tudják azt befolyásolni, ne csak elmondják a véleményüket, hanem kézzelfogható eredménye is legyen azoknak.³⁶

RENN és szerzőtársai megfogalmazása szerint a társadalmi részvétel lényege, hogy különböző fórumok kerüljenek megszervezésre egy-egy döntési vagy problémamegoldási helyzetben, ahol a kormányzati szereplők, az állampolgárok, a vállalati szféra és egyéb civil érintett szereplők aktív kommunikációját biztosítják.³⁷

Ebben a definícióban a szerzők rögzítik, hogy pontosan mit tekintenek társadalmi részvételnek, amelybe beleértik a közgyűlést, a fókuszcsoportot, a népszavazást és népi kezdeményezést, a közmeghallgatást, illetve a kérdőíves felméréseket is. A legfőbb szempont, hogy ebben a megközelítésben egy diszkurzív, párbeszédre alapuló folyamat alakuljon ki, ahol kétirányú kommunikáció van az állam és a közösség tagjai között.

Ehhez a megközelítéshez kapcsolom ROWE–FREWER álláspontját, amelyben szintén megjelenik a kommunikáció, azonban élesen elkülönítik a részvételtől. Ennek alapja, hogy a részvétel esetében valódi input szükséges a döntésre vonatkozóan, amennyiben ez nem érvényesül, kizárólag kommunikációról beszélhetünk.

A kommunikációnak három típusát különböztetik meg, amelyben megjelenik az egyirányú, illetve kétirányú kommunikáció is. Az egyirányú kommunikáció egyszerűsített változata, amikor az állami szereplők felől indul a kommunikáció, vagyis az információk megosztása a társadalom tagjai felé, ez a public communication. Szintén egyirányú kommunikációnak minősül, ha a társadalom szereplői a döntéshozók felé tehetnek fel kérdéseket, ezt társadalmi konzultációként, public consultation-ként nevesíti a szakirodalom. Amennyiben pedig az információ áramlása kétirányú, akkor valósul meg a tényleges társadalmi részvétel a public participation.³⁸

FIORINO értelmezésében a részvételi folyamatok során négy főbb elvárás jelenik meg:

2. Biztosítani kell a laikusok direkt részvételét a döntések során.
3. Együttműködést kell teremteni a részvételi folyamatok keretében a helyi közösség, valamint az államigazgatás szereplői között.
4. Face to face megbeszéléseket kell biztosítani, ahol érvényesül a személyes részvétel lehetősége.
5. Az állampolgárok vonatkozásában biztosítani kell azt a jogot, hogy a hivatali apparátussal hierarchiában azonos szinten álljanak, és egyenlő módon léphessenek fel a részvétel keretében.³⁹

Ahogy már korábban rögzítésre került, a társadalmi részvétel fogalma szorosan kötődik a részvételi demokrácia felfogásához. Ha a részvételi-képviselési demokráciát vizsgáljuk a legfőbb korlátját azt jelenti, hogy az állampolgárok számára csak kismértékű politikai beleszólásra ad lehetőséget, és ez is egy meghatározott időintervallumban jelenik meg, különösen a választások időszakában. Ez az, ami a tényleges igazgatási megközelítést erősítette, hiszen egyre inkább megjelent egy olyan fajta igény a közösség részéről, hogy ők is szeretnének közvetlenül beleszólni

³⁶ ARNSTEIN, S: A Ladder of Community Participation. Journal of the American Institute of Planners, 35, 1969. 216–224.

³⁷ RENN, O. – WEBLER, T. – WIEDEMANN P.: A need for discourse on citizen participation: objectives and structure of the book. In: RENN, O. – WEBLER, T. – WIEDEMANN, P. (eds): Fairness and competence in citizen participation: evaluating models for environmental discourse. Kluwer Academic Publishers, London, 1995. 1-16.

³⁸ ROWE, G. – FREWER, L. J.: Typology of public engagement mechanisms. Science, Technology, & Human Values 30:2, 2005. 251–290

³⁹ FIORINO, D. J.: Citizen participation and environmental risk: A survey of institutional mechanisms. Science, Technology, & Human Values Vol. 15 No. 2, 1990. 226–243.

a saját környezetük alakításába, és nem kizárólag a népszavazások alkalmával, hanem azoktól függetlenül, szélesebb körben.

Záró gondolatok

Úgy gondolom, hogy a társadalmi participáció, ha általánosan vizsgáljuk azt jelenti, hogy olyan lehetőségeket biztosítanak különböző megoldások által, amellyel akár közvetlen, akár közvetett módon döntéshozatalban részt vehetnek a társadalom szereplői.

Az általános megközelítés alapján, lényegében társadalmi részvételnek minősül minden olyan tevékenység, amelyet az egyén a „magánéletén” kívül végez. Megjelenhet aktív vagy passzív formában a társadalmi részvétel, például önkéntes munka teljesítésével vagy egy egyesületi tagság fennállásával. A jogi oldalról megközelítve pedig azt láthatjuk, hogy a részvétel kapcsán elsősorban a képviselő választás, népszavazás, népi kezdeményezés, ami eszünkbe jut, azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni azokat az egyéb eszközöket sem, amelyek lehetőséget biztosítanak arra, hogy a társadalom tagjai beleszólhassanak a közügyekbe.⁴⁰

Egyes megközelítések szerint a participáció a laikusok bevonását kívánja biztosítani, olyan esetekben, amikor az őket érintő döntések meghozatalára kerül sor. Ez a fajta szemléletmód rávilágít arra, hogy a tényleges döntések meghozatalánál elengedhetetlen az elmélyült szakmai tudás mellett a tapasztalatok, igények figyelembevétele is. Több fogalmi megközelítés és gyakorlati tapasztalat arra hívja fel a figyelmet, hogy a helyi önkormányzatok oldaláról vizsgálva nehézségeket okozhat a társadalmi részvétel, azonban összességében mindenki számára – a közösség tagjainak a döntéshozóknak, és a társadalom egészének – hasznos lehet ennek biztosítása.

A társadalmi részvétel, mint fogalom különböző mechanizmusokat jelöl, amelyek közös jellemzője, hogy arra biztosítanak lehetőséget, hogy az egyes személyek, vagy csoportok a közügyekben megoszthatják véleményüket. Ennek a tevékenységnek különböző formái jelennek meg, mint például a képviselő választásokon való részvétel, különböző kampányokban való részvétel, a politikai oldalról helyi népszavazások kezdeményezése, általános társadalmi részvétel oldalán konferenciák kerekasztal beszélgetések fórumok szervezése szintén hasznos eszközként jelenhet meg.

Mindezek alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a társadalmi részvétel egy összetett, komplex fogalom, amelynek alapja az együttműködés és az aktív részvétel, ami igazgatási és nem politikai részvételt és tevékenységet jelent. Lényeges szempont továbbá, hogy a társadalom összes szereplőjének biztosított legyen a lehetőség arra, hogy aktívan részt vegyen az állami feladatok ellátásában az államigazgatás szereplőivel együttműködve, akár véleményük megosztásával, ötletek, igények bejelentésével, problémák felvetésével, vagy a végrehajtásban végzett tevékeny magatartás által.

Felhasznált irodalom

1. ARNSTEIN, S: A Ladder of Community Participation. Journal of the American Institute of Planners, 35, 1969. 216–224.
2. ÁRVAI, A.: Az okos város fogalom megjelenése a magyar közép- és nagyvárosok fejlesztési dokumentumaiban. In.: Földrajzi Közlemények, 2022. DOI: <https://doi.org/10.32643/f.k.146.1.2.18-22>.,
3. BAJMÓCY, Z. – GÉBERT, J. – ELEKES, Z. – PÁLI-DOMBI, J.: Beszélünk a részvételről... Megyei jogú városok fejlesztési dokumentumainak elemzése az érintettek részvételének aspektusából. Tér és Társadalom, 30. évf. 2. sz. 2016. 45-61.
4. BAJNOK, A.: Helyi nyilvánosság(ok) kommunikatív – diszkurzív leírása és értelmezése. Doktori disszertáció. Budapest–Pécs, PTE. 2014.

⁴⁰ FERENCZ, Z.: A társadalmi részvétel és versenyképesség a nagyváros-térségekben. (letöltve: http://real.mtak.hu/25102/1/participacio_fz_kotetbe_1220.pdf) 10-19.

- <https://pea.lib.ptpe.hu/bitstream/handle/pea/15310/bajnok-andrea-phd-2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (letöltve: 2022. május 26.) 39-68.
5. BÁRDINÉ METZKER, E. – CSUTH, S.: A települési önkormányzatok stratégiai vezetése. Kreatív szolgálat a XXI. században. Polgármester Akadémia. <http://xn--tosz-5qa.hu/uploads/dokumentumok-kiadvanyok/telepulesionkormanyzatokstrategiaivezetese.pdf> (letöltve: 2022. május 28.)
 6. BELUSZKY, P. – KOVÁCS, Z. – OLESSÁK, D.: A terület- és településfejlesztés kézikönyve. Budapest, CEBA Kiadó, 2001. 423.
 7. BÖHM, A.: Helyi társadalom, önkormányzatok, településfejlesztés. Budapest, Agroinform Kiadóház, 2002.
 8. CZÉKMANN, ZS.: Információs társadalom és elektronikus kormányzat Magyarországon. PhD értekezés, 2016.
 9. CSANÁDI, G. – CSIZMADY, A. – KŐSZEGHY, L.: Nyilvánosság és részvétel a településtervezési folyamatban. In.: Tér és társadalom, 24. évf. 1. sz., 2010. 15-36.
 10. CSATH, M.: Stratégiai tervezés és vezetés. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest, 2004. 88-92.
 11. CSEFKÓ, F. (szerk.): Önkormányzati iránytű. Új Historica Kiadó, Villány, 1999. 282-283.
 12. CSONGOR, A – SZIKLAI, I: Fejlesztéspolitika, Stratégiai programalkotás a szociálpolitikában E-jegyzet
https://www.tatk.elte.hu/dstore/document/1541/Csongor_Sziklai_Fejlesztespolitika_strategiai.pdf 50-85.
 13. EIJSSACKERS, D. – HOLST, F. van – JÁVOR, K. – KOVÁCS, K. – MAGÓCS, K. – SAIN, M. – VUGT, S. – WOODHILL, J.: Az integrált vidékfejlesztés gyakorlata Magyarországon Kézikönyv a részvételen alapuló tervezéshez (letöltve: http://www.terport.hu/webfm_send/1362/pride_kezikonyv.pdf_%3B) 50-60.
 14. FÁBIÁN, A.: A helyi önkormányzat (nem jogi) fogalmáról. In.: Új Magyar Közigazgatás 9. évf. 4. szám 2016. 35.
 15. FARKASNÉ GASPARIK, E. – SZÁMADÓ, R.: A településmenedzsment átalakulása a működési keretek tükrében. In.: Polgári Szemle 11. évfolyam 1-3. szám, 2015. 195–208.
 16. FERENCZ, Z.: A társadalmi részvétel és versenyképesség a nagyváros-térségekben. (letöltve: http://real.mtak.hu/25102/1/participacio_fz_kotetbe_1220.pdf)
 17. FIORINO, D. J.: Citizen participation and environmental risk: A survey of institutional mechanisms. Science, Technology, & Human Values Vol. 15 No. 2, 1990. 226–243.
 18. FUTÓ, P. – SZESZLER, ZS.: A településfejlesztési koncepció készítésének módszerei az EU-ban és Magyarországon. Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége (letöltve: <http://xn--tosz-5qa.hu/uploads/dokumentumok-kiadvanyok/telepulesfejlesztesi%20koncepcio.pdf>) 6-15.
 19. GÁSPÁR, T.: A stratégiaalkotás új módszertani kihívásai. Budapest, Ecostat, 2008.
 20. GÁTI, A.: Aktív állampolgárság Magyarországon nemzetközi összehasonlításban. Másodelemzés nemzetközi adatbázisok és szakirodalom alapján. 2010. (letöltve: http://www.tarki-tudok.hu/file/part_1_cived_tanulmany_ga_20100620.pdf)
 21. HELD, D.: Models of Democracy. Cambridge: Polity Press 1987.
 22. HOLDEN, B.: DEMOCRACY. In: W. Outhwaite-T. Bottomore (eds.) Twentieth-Century Social Thought. Cambridge: Blackwell, 1993. 142-146.
 23. http://www.tudasfelho.hu/felho/First/First_files/Teru%CC%88let%20e%CC%81s%20tel%CC%88le%CC%81srendeze%CC%81s.pdf 9-11.
 24. <https://polgariszemle.hu/archivum/20-2006-marcius-2-evfolyam-3-szam/86-a-reszveteli-demokracia-mint-az-organikus-allamszervezes-modellje> (letöltve: 2022. április 15.)
 25. JÓZSA, Z.: A közigazgatás funkciói és feladatai. In.: JAKAB, A. – KÖNCZÖL, M. – MENYHÁRD, A. – SULYOK, G. (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia

- (Közigazgatási jog rovat, rovatszerkesztő: BALÁZS, I) <http://ijoten.hu/szocikk/a-kozigazgatas-funkcioi-es-feladatai>
26. KÁKAI, L.: Önkormányzunk értetek, de nélkületek! Pártok és civil szervezetek a helyi társadalmakban. Századvég, Budapest 2004. 142-145., 243.
 27. KENDE, P.: Működik-e a demokrácia intézményrendszere Magyarországon?. In.: Politikatudományi Szemle, 4., 1994. 4.
 28. KIS, J.: Alkotmányos demokrácia. Három tanulmány. Fundamentum-könyvek, INDOK Kiadó, 2000.
 29. KOHN, M.: Language, power, and persuasion: Toward a critique of deliberative democracy. Constellations, 7:3, 2000. 408-429.
 30. KÜPPER, H.: A közvetlen demokrácia keretében hozandó döntés minőség-megőrzése és minőségellenőrzése. In: Pro Publico Bono Támopec Speciál 2011.
 31. Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról
 32. OROSS, D.: *Versengő demokráciafelfogások, új részvételi lehetőségek? : Képviselő, részvétel, deliberáció és demokratikus innovációk.* In.: Politikatudományi Szemle, 29:4, 2020. 105-120.
 33. OSZVALD, F. N.: Terület és településrendezés
 34. POLÓNYI, I.: Az oktatás gazdaságtana. Osiris Kiadó, Budapest, 2002. <http://www.tankonyvtar.hu/gazdasagtudomany/oktatás-gazdaságtana-080904-158> (letöltve: 2022. augusztus 10.)
 35. REISINGER, A.: A társadalmi részvétel a helyi fejlesztési politikában Magyarországon. In.: Civil Szemle, 9:1, 2012. 23–44.
 36. RENN, O. – WEBLER, T. – WIEDEMANN P.: A need for discourse on citizen participation: objectives and structure of the book. In: RENN, O. – WEBLER, T. – WIEDEMANN, P. (eds): Fairness and competence in citizen participation: evaluating models for environmental discourse. Kluwer Academic Publishers, London, 1995. 1-16.
 37. RITÓ, E.: Az okos városok gyakorlati megvalósulásának sokszínűsége. In: Varga Zoltán (szerk.) Jogi kihívások és válaszok a XXI. században, Miskolc (2022) pp. 78-89.
 38. ROWE, G. – FREWER, L. J.: Typology of public engagement mechanisms. Science, Technology, & Human Values 30:2, 2005. 251–290.
 39. SKORIC, V.: Tanulmányok a részvételi demokrácia gyakorlatáról. Nonprofit szektor analízis. Állampolgári részvétel kutatás. 2003. <http://www.nosza.hu/skoric.dbk.pdf> (letöltve: 2022. március 7.)